

Tanıtım / Reviews

Türk Romanından Örneklerle Edebiyat ve Kıskançlık, Selda Uygur Gürbüz, Çizgi Kitabevi, İstanbul, 2021.

Uğur YOKSUL*

Sevilen bir kimsenin başka birisiyle ilgilenmesi sonrası ortaya çıkabilen kıskançlık, hasetle eş anlamlı olarak kullanılır. Bununla birlikte bu iki kelimenin ayrımı da vardır. Kıskançlık, kaybetmekle; haset ele geçirme dürtüsüyle ilgilidir. Psikolojik anlamda bireylerin sahnelediği bu dürtüler edebiyat dünyasında da kendisine yer bulur. Jung'a göre insan ruhunu barındıran psikoloji, edebiyat eserlerinin incelenmesinde sanatın kaynağı olduğu için önemlidir. (Freud- Jung- Adler 1981: 52). Bu noktada psikanalitik yöntemler kullanılarak eserlerde karakterler üzerinden oluşturulan kıskançlığın yazara ait olup olmadığı da tartışılabilir. Başka bir ifadeyle, edebî eserlerde ortaya konulan kıskançlık teminin yazara ait bir dürtü olabileceği gibi yazarın çevresinden edindiği izlenimlerin yansıması olarak da düşünülebilir. Cebeci'ye göre de yazar, eserini üretirken iyi ya da kötü yönelimlerini oluşturduğu eser üzerinde çözmeye çalışır ve eserini destek olarak kullanır. (Cebeci 2004: 182)

2021 yılında Çizgi yayınlarından *Türk Romanından Örneklerle Edebiyat ve Kıskançlık* adıyla eserini yayımlayan Selda Uygur Gürbüz, bu çalışmasında edebiyat eserlerinde kıskançlığı ele alır. Giriş ve sonuç

* Doktora Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye.

Elmek: yoksulugur@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-4536-8517>.

bölümlerinin dışında dört bölümden meydana getirilen eserin ilk bölümü “Mitoloji, Felsefe ve Psikolojide Kıskançlık”, ikinci bölümü “Oidipus Kompleksi ve Baba-Oğul ilişkileri Bağlamında Kıskançlık”, üçüncü bölümü “Aşk, Cinsellik ve Kıskançlık”, son bölüm ise “Narsisizm ve Kötücüllük Bağlamında Bağlamında Kıskançlık” olarak okuyucuya sunulur.

Uygur Gürbüz, eserin ilk bölümünde mitolojideki kıskançlığı ele alır. Gücü elinde bulunduran Tanrı ve yarı tanrıların birbiriyle olan mücadelesinin temelinde kıskançlık olduğunu belirten yazara göre, kıskançlığın modern metinlere yansması da yine mitolojiye dayanır. Söz gelimi Sofokles’in *Oidipus* eseri, baba-oğul çatışmasının modern metinlere yansıyan temeli olarak gösterilir. Yine Zeus’un Tanrılarla olan mücadelesinin altında da kıskançlığın olmasını örnek gösteren Uygur Gürbüz, kıskançlığın temel unsurlarının mitolojideki yerine dikkat çeker. (Uygur Gürbüz 2021: 22-23)

Felsefe ve psikolojideki kıskançlık yazarın ilk bölümde ele aldığı diğer konulardır. Kıskançlığın İlk Çağ’dan beri tartışıldığını belirten yazar, bu durumun psikolojik boyutuna da eserinde yer verir. İlk olarak Freud’un “Oidipus Kompleksi” olarak bilinen kuramına değinir. Daha sonra ise Jung, Adler, Lacan, Klein, Kernberg, Kohut, Horney gibi bilim insanlarının psikolojide kıskançlık üzerine çalışmalarından ve düşüncelerinden bahseder. İlk bölümde yazarın üzerinde durduğu kıskançlık, modern metinlerde de kullanılan bir kavramdır. Bu kavramın temeli ise mitolojiye, felsefeye ve psikolojiye bağlanır. Psikolojide özellikle Freud’un çalışmaları diğer araştırmacıları da bir şekilde etkiler.

Eserin ikinci bölümü “Oidipus Kompleksi ve Baba-Oğul ilişkileri Bağlamında Kıskançlık”tır. ¹ Bu bölümde Uygur Gürbüz, Yaşar Kemal’in *Yağmurcuk Kuşu* ve Orhan Pamuk’un *Kırmızı Saçlı Kadın* eserlerini “Oidipus Kompleksi” bağlamında inceler. İlk olarak Yaşar Kemal’in *Yağmurcuk Kuşu*’yla başlayan yazara göre bu eser, Yaşar Kemal’in hayatından izler taşır. Yaşar Kemal’in babasının üvey evlatlığı tarafından öldürülmesi kurmaca düzlemde Salman’ın babasını öldürmesiyle paralellik taşır. “Yazar, gerçek Yusuf’tan yola çıkarak kurgusal Salman’ı yaratırken, ona olan

¹ Oidipus Kompleksi bağlamında Harold Bloom’un “Etkilenme Endişesi” ve Rene Girard’ın “Üçgen Arzu” kuramlarına da bakılabilir. Bloom genel anlamıyla “Etkilenme Endişesi” kuramında bir şairin geçirdiği şairlik sürecini anlatır. Buna göre bir şair, öncü kabul ettiği şairden etkilenir. Bu etkilenme sonrasında yerini huzursuzluğa bırakır ve son aşamada şair, öncü şairini kötüleyerek bir anlamda öldürerek kendisini merkeze alır. Girard ise “Üçgen Arzu” kuramıyla romanlardaki karakterlerin nesneye ulaşmasını değerlendirir. Başka bir ifadeyle, romanlardaki ana karakterlerin istedikleri nesneyi arzulamasında yardımcı karakterlerin önemini tespit eder. Yazara göre ana karakter arzuladığı nesneyi dolayımlayıcı, rakibi istediği için ya da sahip olduğu için ister görüşünü savunur.

Bkz. Bloom, Harold, (2016). *Etkilenme Endişesi*, İstanbul, Metis Yayınları.

Girard, Rene, (2013). *Romantik Yalan ve Romansal Hakikat* “Edebi Yapıda Ben ve Öteki” İstanbul, Metis Yayınları.

nefretini bir tarafa bırakarak, onu baba katilliğine yönelten acılarını, gördüğü zulümleri anlamaya, davranışlarının anlamını çözmeye çalışır” (Uygur Gürbüz 2021: 67). Eser genel anlamıyla baba-oğul çatışması ve kıskançlık üzerinedir. Uygur Gürbüz’ün tespitlerine göre romandaki evlatlık Salman, öz babasının yerine İsmail Ağa’yı koyar, babasızlığını onunla gidermeye çalışır. Mustafa’nın doğumuyla kendisinin geri plana itildiğini gören Salman için yeni bir dönem başlar. Salman’ın sadizm, saldırganlık, öfke gibi davranışlarının ortaya çıkmasında hem Salman’ın çocukluğunda yaşadıkları hem de Mustafa’nın doğumu neden olarak gösterilir. (Uygur Gürbüz 2021: 70) Bu doğumla birlikte Salman’ın Mustafa’yı öldürme isteğine değinen Uygur Gürbüz, bu isteğin psikolojik temlini Kernberg’in düşüncelerine bağlar. (Uygur Gürbüz 2021: 72). Yine yazara göre nefretin, sadistliğin ön plana çıkmasıyla birlikte Mustafa’ya uygulanan korkutma davranışları Salman’ın babasını kaybetme korkusuyla benzerlik taşır. Salman’ın İsmail Ağa’yı öldürmesi Uygur Gürbüz’e göre Salman ve Mustafa’nın babayı ele geçirme rekabetine dayanmaktadır. (Uygur Gürbüz, 2021: 82)

Uygur Gürbüz’ün bu bölümde ele aldığı diğer eser ise *Kırmızı Saçlı Kadın* olur. Baba-oğul çatışmasının güçlü hissedildiği bu romanda Uygur Gürbüz, “Oidipus Kompleksi” üzerinden romanı inceler. Romanda Cem’in babasız büyümesine, ona karşı duyduğu kıskançlık ve öfkeye değinen Uygur Gürbüz, Cem’in oğlu Enver’in de ona aynı duyguları beslememesinden bahseder. “Babaların ve oğulların kıskançlıkları, birbirleri üzerinde güç kurma istekleri, güçlerinin ve sevgilerinin her daim sınılanması, aralarına giren gerçek annelerin yahut anne rolü üstlenen kadınlara duyulan kıskançlığın bu çatışmayı daha da arttırması vazgeçilmez bir şekilde edebi eserlerin ve psikanalitik analizlerin en önemli sorunsallarından biri haline gelir” (Uygur Gürbüz 2021: 87). Uygur Gürbüz bu alıntıyla birlikte bu bölümde oğulların babalarını ya da baba yerine koydukları kişileri kıskanmasına ve kendilerini onların yerine geçirme çabalarına değinerek Cem’in Mahmut Usta’yı, Enver’in ise babası Cem’i kıskanmasını örnek gösterir. Özetle, Uygur Gürbüz bu bölümde Yaşar Kemal ve Orhan Pamuk’un belirtilen eserlerini baba-oğul ve kıskançlık düzleminde inceler. Bu yönüyle Uygur Gürbüz, tıpkı “Oidipus Kompleksi”nde görüldüğü gibi bahsedilen iki yazarın eserlerinde oğulların babalarını geri plana iterek kendilerini öne çıkarmalarını tespit eder.

Çalışmanın üçüncü bölümü “Aşk, Cinsellik ve Kıskançlık” ismiyle okuyucuya sunulur. Bu bölümde *Zehra*, *Kâbus* ve *Masumiyet Müzesi* eserlerini inceleyen yazar, ilk olarak *Zehra* romanını ele alır. Eserin kahramanı Zehra’nın çocukluğundan itibaren kıskançlığa meyilli olduğunu ifade eden Uygur Gürbüz, bu kıskançlığı

Lacan'ın görüşleriyle birleştirir ve kıskançlıktan nefrete giden süreci eserinde inceler. “Zehra'nın kıskançlık duyguları, yerini düşmanlık ve intikam hırsına bırakır” (Uygur Gürbüz 2021: 123). Yazarın bu bölümde incelediği ikinci roman ise *Kâbus*'tur. Uygur Gürbüz, kıskançlık noktasında *Kâbus*'un, *Othello* eseriyle benzerliğine dikkat çeker. Başka bir ifadeyle, her iki eserde de baş kahramanların yaşadıkları kıskançlıklar onları katil eder. “Othello ve Aziz Nihat aynı şekilde boğarak delice âşık oldukları kadınları öldürürler” (Uygur Gürbüz 2021: 145). Bahsedilen bölümde incelenen son romanı ise *Masumiyet Müzesi*'dir. Uygur Gürbüz, eseri Girard'ın “Üçgen Arzu” modeline göre inceleyerek kıskançlık noktasında rakibi ön plana çıkarır. Buna göre Kemal'in Füsun'u sevmesi ve istemesi Turgay isminin Füsun'la daha önceden tanışmış olmasına ve onu istemesine bağlanır. “Turgay Bey, taklit arzusunun simgesidir. Kemal'in Füsun'a olan tutkusu da bu rakibi takıntılı hale getirmesiyle, arzulanana tek başına sahip olma güdüsüyle başlar” (Uygur Gürbüz 2021: 158). Bu yönüyle Uygur Gürbüz, Kemal'i arzulayan özne, Füsun'u arzulanana nesne, Turgay'ı dolayımlayıcı-rakip olarak ele alır. Bu noktada rakibin arzulanana nesneye olan her türlü ilgisi ve hareketi arzulayan özne tarafından kıskançlıkla karşılık bulmuştur.

Narsisizm ve Kötücüllük Bağlamında Kıskançlık adını taşıyan dördüncü bölümde ise yazar, *Kıskanmak*, *Mazi Kalbimde Yaradır*, *Bir Kadın Düşmanı* ve *Huzur* romanlarını ele alır. Bu bölümün ilk incelemesine *Kıskanmak* romanıyla başlayan Uygur Gürbüz, Seniha karakterine dikkat çekerek Seniha'nın yaşadığı kıskançlığının sebebi olarak çocukluğunda yaşadığı travmaları gösterir. Yazara göre, Seniha'nın çocukluğunda abisinden sonra doğması onu geri plana atar ve tüm sevginin ağabeyinde toplanır bu durum onun kıskançlığında temel sebeptir. “Yalnızca annesi tarafından değil, kız çocuğunu normalde de bir prenses gibi şımartan, erkek çocuğuna göre sevgisini şımartarak belli eden baba da anneye ortaklaşa bir çizgide tüm sevgisini güzel, gözde ve güçlü oğlu üzerine yöneltir” (Uygur Gürbüz 2021: 179). Bununla birlikte Uygur Gürbüz'e göre, Seniha'nın kıskançlığında tek sebep çocukluk değildir. Ağabeyi Halit'in iyi bir eğitim alması, çevrenin sürekli Halit'i övmesi de Seniha'nın kıskançlığında diğer sebeplerdir. Halit'in bu durumu Uygur Gürbüz'ün tespitiyle Freud'un “Yansıtmacı Kıskançlık” modeliyle benzerlik taşır.

Yazarın bu bölümde incelediği ikinci eser ise *Mazi Kalbimde Yaradır* olur. Lamia ve Suzan isimli iki kardeşin birbirleriyle olan psikolojik mücadelesini kıskançlık bağlamında inceleyen Uygur Gürbüz, burada da “Üçgen Arzu” modelini hatırlar. “Süsi, gizliden gizliye Lamia kime yönelirse onu elde etme isteği içindedir” (Uygur

Gürbüz 2021: 195). Bu bölümde incelenen *Bir Kadın Düşmanı*'nda ise Uygur Gürbüz güzellik kavramını öne çıkararak romanın baş kişisi Sara'yı Adler'in "Kardeş Kıskançlığı" örneğine benzetir. Bölümün incelenen son eseri *Huzur*'da ise Behçet Bey'i ön plana çıkaran yazar, kıskançlığı ve kötücüllüğü Behçet Bey üzerinde toplar. "Behçet Bey, kıskanç ve kötücül tarafıyla Huzur'a adeta sızar" (Uygur Gürbüz 2021: 214). Yazarın bu bölümde incelediği eserlerde genel anlamıyla çocukluktan gelen travmatik olayların, kişide hissedilen tatminsizliğin, çevredeki -özellikle yakın isimlere- duyulan kıskançlık ön plandadır. Bu noktada rakip üretme arayışı tatmin olma hissini de ortaya koyar.

Sonuç olarak, Selda Uygur Gürbüz 2021 yılında yayımlanan *Türk Romanından Örneklerle Edebiyat ve Kıskançlık* adlı eserinde, kıskançlığı; mitoloji, felsefe ve psikoloji bilimleriyle de bağdaştırarak çeşitli yönleriyle Türk romanından bazı eserler üzerinde inceler. Yazar seçtiği eserlerde psikanalitik araştırma yöntemlerinden yararlanarak üzerinde durduğu romanlara farklı bir bakış açısı getirir. Genel hatlarıyla çocukluğun, ailenin, çevrenin kıskançlığı ortaya çıkarmada etkili olabileceği, tanıtımı yapılan çalışmanın can alıcı noktalarındandır. Bununla birlikte baba-oğul çizgisinde belirlenen kıskançlık da dikkat çekici bir diğer unsurdur.

Kaynakça

Cebeci, Oğuz (2004). *Psikanalitik Edebiyat Kuramı*, İstanbul, İthaki Yayınları.

Freud, Sigmund- Jung, Carl Gustav.- Adler, Alfred. (1981). *Psikanaliz Açısından Edebiyat*, (Çev. Selahattin Hilav) İstanbul, Ataç Kitabevi.

Uygur Gürbüz, Selda, (2021). *Türk Romanından Örneklerle Edebiyat ve Kıskançlık*, İstanbul, Çizgi Kitabevi.2021: 18) olduğu hakkındaki görüşünü paylaşır. Gelenek, şair için uğradığı şiir du